

KEREZSI KLÁRA – NAGY VERONIKA*

Kockázati büntetéstán: az európai büntető(t)rend átalakulása

Absztrakt

A neoliberalizmus, a globalizáció és a „biztonsági állam” hármasszorításában a büntetőpolitikák középpontjába az egyének segítése helyett a kockázatos populációk kezelése került, amelyet jól szolgálnak a rizikókezelési eszközök és a korlátozásra épülő kezelőrendszer. A digitális adatok és az algoritmikus rendszerek elterjedése kockázati pontszámokká és profitforrásokká alakítják az igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülő személyeket, és gyengítik a hagyományos jogi garanciákat (arányosság, átláthatóság, tisztességes eljárás). A felügyeleti és kontrolleszközök nem maradnak a büntető igazságszolgáltatási rendszereken belül, hanem kiterjednek a jóléti, adó- és migrációs ellenőrzésre, „rejtett büntetéseket” hoznak létre, ahol az embereket adminisztratív úton büntetik a büntetőjog védelme nélkül. A szerzők azzal érvelnek, hogy a büntetéstannak tanulmányoznia kell a technológiailag közvetített büntetőhatalmat.

Kulcsszavak: *algoritmus, rizikómenedzsment, adminisztratív szankciók, arányosság és elszámoltathatóság*

Abstract

Risk-Based Penal Theory: The Transformation of the European Penal System

Under the combined pressures of neoliberalism, globalisation, and expanding security-state thinking, crime policy has shifted from supporting individuals to managing groups labelled as ‘risky’. This shift is reinforced by risk management tools and a management system based on restrictions. The deployment of digital data and algorithmic systems turn people entering the judicial system into risk scores and profit resources, weakening long-standing legal safeguards such as proportionality, transparency, and fair procedure. These oversight and control tools no longer remain within courts or prisons: they spill into welfare systems, tax authorities, and migration control. In these settings, automated decisions can function as ‘hidden punishments’, shaping people’s lives without the protections normally guaranteed by criminal law. The authors argue that penal theory should study the *ius puniendi* mediated by these technologies.

Keywords: *algorithms, risk management, administrative sanctions, proportionality and accountability*

* Dr. Kerezi Klára, az MTA doktora, Professor Emerita, NKE Rendészettudományi Kar, ORCID: 0000-0003-1597-5831; Dr. Nagy Veronika, egyetemi adjunktus, Vrije Universiteit Amsterdam, Criminology, Faculty of Law, ORCID: 0000-0002-4522-8493.

Sir Leon Radzinowicz egy írásában van Hamelt idézi: „[A] klasszikus iskola arra ösztönözte az embereket, hogy tanulmányozzák az igazságszolgáltatást, a pozitívista iskola pedig arra buzdította az igazságszolgáltatást, hogy tanulmányozza az embereket” (RADZINOWICZ, 1965).

A tudományos megközelítésből kibontakozó determinizmus segítette az első kriminológiai iskolák létrejöttét. A kriminológiai doktrína a bűnözést vagy a társadalmi problémák következményének, vagy az egyéni cselekvések eredményének tekinti. Ha a hangsúly a társadalmi kérdéseken van, a reformjavaslatok széles körű szociálpolitikai intézkedéseket feltételeznek. Ha azonban a nyomaték az egyéni fellépéseken van, akkor a reformjavaslatok célja a büntető igazságszolgáltatási rendszer és a büntetési eljárások javítása kell legyen. Ez a két megközelítés természetesen összefügg, és mindkettő fontos a bűnözés kezelésének kérdésében (RADZINOWICZ, 1965). Az egyéni megközelítés primátusa egyre hatékonyabb személyes kezelési módszerek kidolgozását eredményezte. Ennek következtében a helyreállításra és a megelőzésre irányuló erőfeszítések azóta is a büntető igazságszolgáltatás alapvető elemeit képezik.

Büntetéstan alapvetés

Nem kétséges, hogy a *Felvilágosodás eszmerendszere tette értelmezhetővé az igazságság, a törvényesség, az arányosság, a hasznosság, az egyéniesítés és az emberiség máig érvényesülő alapelveit az európai büntető igazságszolgáltatás számára*. Az elmúlt két évszázad során a büntetőjog és a kriminológia történetében számos egyéb szemléletváltást is tapasztalhattunk. A legutóbbi fordulóponthoz az 1990-es években történt. Ekkor éledt fel újra a tettarányos, neoklasszikus büntetőjog. A megtorlás mellett azonban továbbra is folyamatosan jelen van a tettes javítását célzó intézmények fejlesztése, de a reparatív és alternatív szankciók újrágondolása is.

A *punitivitás és az ehhez kapcsolódó büntetőfordulat további hatása a kockázati szemlélet felerősödése*, amely a veszélyforrások korai felismerésével és semlegesítésével a kiszámíthatóságot ígéri. A 2000-es évek információs és technikai forradalma tehát újra megerősítette a kriminológia determinista megközelítését, azaz azt, hogy a társadalomra veszélyes emberek – immár nem atavisztikus jegyek alapján, hanem prediktív technikai algoritmusok segítségével – felismerhetők. Míg a büntető igazságszolgáltatásban alkalmazott prediktív megoldások kizárólag egyénekre vonatkozó előrejelzést tartalmaznak, addig a rendészeti tevékenység előrejelzési rendszere a bűncselekmények tér- és időjellemzőit is vizsgálja (HARMATI, 2019). A büntetés-végrehajtási intézmények gyakorlatában is megjelenő kockázati predikció pedig reintegrációs és visszaesési kockázatok elemzésére szolgál.

Azt állítjuk, hogy a büntető igazságszolgáltatás gyakorlatában korábban is jelen volt a *szakmai tapasztalaton alapuló döntéshozatal, amely korábban is egyfajta predikciós módszerként szolgált, viszont csak igen kis mértékben támaszkodott a technika segítségére.* Ma is ez a helyzet akkor, amikor a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésekre vonatkozó döntés meghozatala során a bíró a terhelt előre nem látható, de valószínűsíthető magatartását mérlegeli, például hogy fennáll-e a bűnismétlés veszélye (HARMATI – SZABÓ, 2020).

Tény, hogy az Egyesült Államok több államában is alkalmaznak prediktív algoritmusokon alapuló szoftvereket, az Európai Unió adatvédelmi irányelvei (GDPR) azonban nem teremtenek kedvező feltételeket az ilyen eszközök és módszerek implementálásához. Az információs technológia azonban rohamléptekkel fejlődik Európában is. *A rizikóértékelési eszközök alkalmazásánál érdemes tehát végiggondolni a büntetőjogi alapelvekhez való viszonyt,* például a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését, a nyilvánosság elvét, a diszkrimináció tilalmát, illetve az egyenlő bánásmódhoz való jog érvényesülését (HARMATI, 2019). Az említett jogok és jogelvek, illetve az algoritmusra épülő döntéshozatal közötti ellentmondás feloldása még kezdeti állapotban van és mindössze néhány bírósági határozat született, de az európai országok előnyben vannak a tekintetben, hogy az amerikai minta jó (vagy *horribile dictu*, rossz) példaként szolgálhat arra, milyen emberi jogi kérdések merülnek fel, és ezekre milyen válaszok adhatók (HARMATI, 2019). A jelenleg előttünk álló feladat tehát nem könnyű: *az Európai Unió úgy biztosítsa az adatok felhasználásában rejlő lehetőségek technikai fejlődését, hogy az ne korlátozza az állampolgárokat jogaik gyakorlásában.*

A pönológia tradicionális értelemben a büntetés alapját, célját, mértékét, a speciális elkövetőkre vonatkozó szabályait foglalja rendszerbe. Fogalmazhatunk úgy is, hogy eddigi működésében a büntetőjog „szolgálóleányként” funkcionált. Mára úgy tűnik, mintha „kinőtte” volna ezt a szerepet. Egyre határozottabban érzékelhető, hogy már nem a pönológia hagyományos fejlődési irányait követve halad a tudományterület fejlődése. Napjainkra ugyanis az állami működés más területein is (közigazgatás, családjog, rendészeti jog, migrációs jog) helyet kaptak olyan szankcionáló mechanizmusok, amelyek szintén az elrettentésre/visszatartásra épülnek, és amelyeket a veszélyértékelési tartalom kapcsol a büntető igazságszolgáltatás területén alkalmazott szankciókhoz.

A pönológiának meg kell tehát találnia azt az utat, hogy hogyan kapcsolódik a hasonló szankciós tartalmakkal bíró más állami szférákban alkalmazott jogkövetkezményekhez. Ha ugyanis ezeknek az állami szféráknak a „büntető természetű” működését nem vizsgáljuk, akkor megfeledekezünk arról, hogy a fejlődés – különösen a technikai fejlődés – iránya és a piaci elvek érvényesülése az állam

működésében képes eliminálni az állampolgári jogvédelmet övező állami garanciákat. Ilyen megoldásokra különösen a posztkommunista országok jogi gyakorlatában találhatunk példát.

Úgy véljük, hogy az igazságszolgáltatás és az említett egyéb állami szférák területének szankcionálási gyakorlata mögött is ugyanaz a kérdés áll: „*Milyen a jó állampolgár?*” Itt az ideje annak, hogy *kiterjesszük a pönológia fogalmát, és figyelembe vegyünk a tudományterület új fejlődési vonásait.* A folyamat történeti elemzése fontos, de az is látható, hogy egyre fontosabbá válik e területen a *cross-diszciplináris* fejlődési folyamatok azonosítása. A pönológia a büntetőjog segédtudományaként vizsgálja a jog- és a szankcióvégrehajtási gyakorlat alakulását és jellemzőit. A kockázati büntetéstán (*risk penology*) eszközrendszereinek gyors terjedése hívja fel a figyelmet arra, hogy foglalkozni kellene a pönológia hagyományos fogalmának újradefiniálásával.

Mindemellett azt tapasztaljuk, hogy a *risk penology* eszközrendszere a pönológiában csak praktikus szinten, és elsősorban az angolszász szakirodalomban jelenik meg. Az európai pönológiai szakirodalomban ez még ritkábban fogalmazódik meg. Ennek természetesen oka lehet, hogy az EU adatvédelmi szabályai és a *Kontinens országai büntető igazságszolgáltatási rendszereinek emberi jogokkal kapcsolatos elkötelezettsége még elegendő védelmet nyújt a határátlépésekkel szemben.* De meg kellene fontolni a pönológia transzdiszciplináris területként való értelmezését, és más állami szférák területén is vizsgálni azokat a szankcionáló mechanizmusokat, amelyekkel megkerülhetők a jogvédelmi garanciák, és azt, hogy ezek milyen irányban befolyásolhatják az egyes rendszerek jelenlegi működését.

A kockázati büntetéstannal foglalkozó dolgozatunk *három sarokköve* a következő:

1. A pönológiai szakirodalom jellemzően *angolszász referenciákra és common law* példákra épít, különös tekintettel a kockázati büntetéstán keretében alkalmazott technikákra és módszerekre.
2. Bár az *európai pönológia* sokszínű az alkalmazott szankciók és jogkövetkezmények alkalmazási gyakorlatát illetően, a *büntetőjog alapértékei stabilak maradtak*, köszönhetően az európai büntetőjog több mint kétszáz éve kialakult hagyományos garanciális rendszerének.
3. A *kockázati büntetési eszközök gyors elterjedése a közigazgatás különböző területein legitimálja a büntetéstán hagyományos fegyelmezési hatókörének kiterjesztését.* A rizikókezelési gyakorlatok és az algoritmusok alkalmazása ezeket a garanciákat más állami intézmények esetében már át tudja lépni – bár kétségtelen, hogy Európában még nem beszélhetünk algoritmusok által vezérelt automatizált igazságszolgáltatásról.

Jelen írásunkban csak azokat a *fordulópontokat* vesszük számba, amelyeknél a hangsúly az *elkövetők reintegrációjáról a rizikóértékelésre és a beilleszkedési követelmények felállítására helyeződött át*. A kockázatértékelés ugyanis egyre inkább terjed, és láthatóan kész felváltani a hagyományos kriminológiai módszereket. Ennek eredményeként a visszailleszkedési cél is megváltozott: a rehabilitáció már kevésbé szól az elkövetők sikeres reintegrációjáról, sokkal inkább a közbiztonsággal kapcsolatos társadalmi aggályok kezeléséről és az emberek biztonságérzetének fokozásáról.

Tanulmányunk célja, hogy feltárja, *miként alakult át a pönológia hagyományos kerete a kockázatalapú szemlélet térnyerésével*. Elemzésünk három lépésből áll: először bemutatjuk a kockázatértékelés történeti és elméleti alapjait; ezt követően azt vizsgáljuk, hogyan gyengítik a kockázati technikák a büntetőjogi garanciák hagyományos rendszerét; végül pedig azt elemezzük, hogy az algoritmikus logikák terjedése miként tolja el a büntetést a büntetőjog határain túli adminisztratív terekbe. *Azt kívánjuk bizonyítani, hogy a kockázatalapú szemlélet térnyerése a büntető igazságszolgáltatásban nem pusztán technikai eszközváltás, hanem olyan szerkezeti elmozdulás, amely a büntetőjog hagyományos garanciáit fokozatosan feloldja, és a szankcionálást az adminisztratív terek felé tolja.*

A kockázatértékelés kezdetei

A kockázatszámítás gyakorlata a XVIII. század óta létezik, kezdetei a modern biztosítási üzletág megjelenéséhez köthetők. Az aktuáriusi tudományt a kockázat és a bizonytalanság kezelésére és becslésére fejlesztették ki, azzal a céllal, hogy növeljék a profitot és csökkentsék a kereskedelmi vállalkozások kockázatát (WERTH, 2019). Az idő előrehaladtával a kockázatkezelés e statisztikai megközelítése egyre inkább elterjedt előbb a gazdasági, majd a társadalmi szférában. Egyes szerzők úgy vélik, hogy a kockázati profilalkotás – az 1980-as években népszerűsített „szelektív cselekvésre képtelenné tétel” gondolatán keresztül – központi szerepet játszik a tömeges bebörtönzés terjedésének és káros hatásainak megértésében (FEELEY – SIMON, 1992; HARCOURT, 2007). Ebben a nézetben a kockázatértékelés és a kockázatsökkentés kortárs kiterjesztései nem csupán újratermelik, de akár súlyosbíthatják a kortárs büntető igazságszolgáltatási politika egyenlőtlenségét, és mindezt igen veszélyesen teszik, mert az „objektivitás” álarca mögé bújtatják (HARCOURT, 2007; idézi PRINS – REICH, 2018).

A XX. században nőtt a kockázatokkal kapcsolatos tudatosság és aggodalom, és a kockázat-előrejelző módszerek egyre gyakoribbá váltak a mindennapi életben. A tudósok a kockázati technikák térnyerését a neoliberalizmus mozgalmának tulaj-

donítják, amely a józan ész racionalitását hirdette, és a piaci alapú logikát alkalmazta a nem piaci kapcsolatokra és a társadalmi jelenségekre is. A büntető igazságszolgáltatásban a technokratikus, adatvezérelt kormányzás hangsúlyozása (EWALD, 1991; GARLAND, 2001; O'MALLEY, 2010; FOUCAULT, 2008; DE GIORGI, 2006) az algoritmikus és „intelligens” technológiák alkalmazásához vezetett, és hasonló tendenciák figyelhetők meg más területeken is, például az egészségügyben, az oktatásban, a közlekedésben és a környezettervezésben (WERTH, 2019).

A szakirodalmi áttekintésnél jelentős különbségeket láttunk az angolszász országok büntető igazságszolgáltatási rendszerében a kockázatértékelés alkalmazásában Európához viszonyítva. Az európai országok ritkábban alkalmazták az egyéni kockázatértékelést, ami több tényezőnek tudható be. Először is erős a nemzeti identitás és az európaiság érzése, amely formálja a büntető igazságszolgáltatás megközelítését. Másodsor, a gazdasági megfontolások egyre nagyobb befolyást gyakorolnak, ami nagyobb hangsúlyt helyez a teljesítményértékelésre és a pénzügyi szempontokra. Végül a kockázatértékelés módszertana összetett kérdés, amely jelentős hatással van az európai büntetőpolitikákra és fegyelmezési eszközökre. Az a kérdés tehát, hogy a statisztikai mérés ismeretelméleti vagy módszertani kérdés-e, ebben az összefüggésben különösen releváns.

Büntetéstani összefüggések

Dolgozatunk a pönológia tanulmányozásával és a büntetőjogi szankciókkal foglalkozik. A pönológia fogalmán a büntetés és a büntetés-ellenőrzés társadalmi folyamatainak tanulmányozását értjük, vagyis a bűnözői magatartást kontrolláló törvények, eszmék és intézmények egész komplexumát (GARLAND, 1997). Célunk annak a folyamatnak a feltárása, amelynek során a szociális kérdések kriminalizálása megtörténik, illetve hogy a szankcionáló megoldások preferálása hogyan eredményez egyfajta elmozdulást a közösségi kontrolltól a tisztán technikai kontroll felé.

Tanulmányunk megkérdőjelezi a büntetés magától értetődő korlátait, és arra keresi a választ, hogy a büntető logika hogyan árad szét a társadalomban, és hogyan lép át a büntető igazságszolgáltatási rendszerek korlátain – ahogyan azt több szerző is vizsgálta már előttünk (HANNAH-MOFFAT – LYNCH, 2012; BRENT, 2019). Analízisünk a kockázati pönológia fejlődését tárja fel, azt, amely inkább figyelmen kívül hagyja az egyén körülményeit a technológiai megoldások javára. Arra összpontosítunk, hogy megértsük a kockázati pönológia alapelveit, különös tekintettel arra, hogyan távolodott el az alapvető büntetőjogi értékektől (arányosság, szükségszerűség elve) a neoliberais gazdaságpolitika és az ellenőr-

zés, illetve felügyelet új kultúrája miatt. Azt vizsgáljuk tehát, hogy *a pönológia miért és miként lépi túl a hagyományos büntetőjogi garanciarendszer határait*. Ezzel a határátlépéssel kizárólag a lehetséges veszélyekre koncentrálni és előítéletes algoritmusokat alkalmazni, amely sérti az arányosság és a jogos büntetés elvét. Célunk tehát, hogy feltárjuk a kockázati büntetéstán társadalmi keretként való elfogadása mögött meghúzódó okokat és módszereket, valamint annak hatását a likvid társadalomtól az algoritmusok által vezérelt társadalom felé.

Tény, hogy a büntető igazságszolgáltatáson túlmutató büntetések már régóta léteznek. A XIX. században a dologházak sok embert tartottak fogva akaratuk ellenére, akár hosszabb ideig is. A bennszülöttek gyermekotthonai és bentlakásos iskolái szintén kényszer-lakhelyként működtek. Az állam nagyon hosszú ideig, valószínűleg *Foucault* „bezárás kora” óta alkalmazza a büntetés különféle formáit, különböző okokkal indokolva (VALVERDE, 2012). Ennek különféle formái napjainkban is léteznek. Az elmúlt években megnövekedett a szigorú intézkedések alkalmazása nemcsak a terrorizmus, hanem az antiszociális viselkedés különféle formáinak kezelésére is. A kockázatkezelésben is alkalmaznak büntető intézkedéseket (HODGSON, 2020).

A jólét állami garantálásától a piaci elveken alapuló ellátásokig

Az 1940-es évektől a jóléti állam a nemzeti és a szovjet szocializmus alternatívájaként fogalmazódott meg. Az állam felelősséget vállalt bizonyos szolgáltatások nyújtásáért: elsősorban a közszolgáltatásokat, és bizonyos szintű szociális jóléti szolgáltatásokat garantált a társadalom számára. E cél elérése érdekében a nemzeti jövedelem újraelosztására törekedett, de nem a redistribúciós funkció volt a legfontosabb, hanem az állam védelmező szerepének gyakorlati megfogalmazódása (CASTEL, 2005). A jóléti állam az „élhető kapitalizmus” megteremtésére törekedett, és olyan reformokat hajtott végre, amelyek megszüntetik és stabilizálják durva torzulásait (PALÁNKAI, 2017). A jóléti állam megerősödése a védelmi rendszerek fejlődésével is összefüggött. Az állam effajta társadalmi funkciója kockázatsökkentő intézményként működött (CASTEL, 2005).

Az 1960-as évek elején a kapitalista centrumországokban véget ért a második világháború utáni fellendülés időszaka. A gazdaság lelassult, és már nem történtek „gazdasági csodák”. A remények ellenére a szegénység felszámolása elmaradt. Újabb nekibuzdulás nem is volt várható, mert a globalizációt követő gazdag burzsoázia már kevésbé volt hajlandó a jóléti államokat finanszírozni. Úgy tűnik, hogy az 1970-es évek óta az európai egység megteremtése és a globalizációs törekvések erodálták a nemzetállam gazdaságirányítási és társadalmi egyensúly fenntartási képességét (PALÁNKAI, 2017).

Érdeemes megvizsgálni, hogyan alakult *az állam és a piac viszonya* ebben az időszakban. A nemzetközi versenyben olyan cégek kerültek gazdasági vezető szerepbe, amelyek termelési kapacitásának növelése a gazdaság egészének érdekeit is szolgálta. Ez a helyzet *alapvetően változtatta meg az állam szerepéről való gondolkodást*. Az állam – a korabeli gazdasági értékelés szerint – ugyanis két szempontból is kontraproduktívnak tűnt: egyrészt a szociális segélyek finanszírozásának szükségessége miatt többletköltségekkel terhelte meg a munka(erő) árát. Másrészt pedig jogi korlátokat szabott annak, hogy a vállalatok a nemzetközi piacon a társadalmi következményekre egyáltalán nem figyelve maximális versenyképességre törekedjenek, azaz a tőke megtérülésének növelését tekintsek elsődleges céljuknak, és ezért csökkenteni próbálják a béreket és a szociális terheket, illetve a törvény által garantált juttatások csökkentése érdekében tegyenek lépéseket (CASTEL, 2005).

Polányi Károly (2004) szerint az autonóm piacgazdaságot nem lehet az „emberi természetből” levezetni, a piaci társadalmak és maga a kapitalizmus is csak a történelem egy meghatározott korszakában, jórészt állami közbeavatkozás eredményeként születhetett meg (MELEGH – SZELÉNYI, 2021: 288). Polányi alapvető kérdése az volt, hogy lehetséges-e a piac ellenőrzése, és ezt hogyan lehet megtenni. A *neoliberális állam* ezzel szemben fel sem tette ezt a kérdést, meg sem próbálta szabályozni a piacot. Ehelyett *megengedte, hogy a piaci elvek beszívárogjanak az állam működésébe*. Ennek eredményeként *az állam átvette a piaci gondolkodásmódot, támogatva a mérhetőséget, a hatékonyságot és az objektivitást*. Nem is számolt azzal a veszéllyel, hogy milyen következményekkel jár, ha az állam és a piac értékrendje összeolvad.

Az új államszervezési elvek egy új büntetőpolitika alapjait is lefektették. A bűncselekmények megtorlása, a bűnösök megbüntetése és a „zéró tolerancia” politikája azonban – még ha ez a rendőrség és az igazságszolgáltatás létszámának növelését is jelenti – túlságosan leegyszerűsített reakció a biztonságérzet meggyengülése miatt felmerülő összetett problémákra. A kormányok a biztonság felé mozdultak el, összpontosítva a törvény és a rend betartására.

A helyzet tehát megváltozott: miközben a klasszikus társadalombiztosítási rendszerek sérülékenyekké váltak, a folyamattal párhuzamosan *a kockázatok új generációja jelent meg*: ipari, technológiai, egészségügyi, természeti és ökológiai.

A munkadíjtól a veszélyességet megfogalmazó „kockázati ár”-ig

A kockázat kulcsfontosságú gondolat napjaink büntetéstanai értelmezésében (SPARKS, 2001). Jelentős társadalmi és jogi tapasztalat bizonyítja a jog konstitutív erejét, és sok kriminológiai kutatás is foglalkozott már a kockázattertelméssel.

különböző hatásaival. A pönológiai szakirodalom gyakran érvel amellett, hogy napjainkra a kockázatalapú „új pönológia” váltotta fel a XX. század rehabilitációs pönológiai paradigmáját („büntető welfarizmus”). David Garland (2001) és mások (ROSE, 2000; FITZGERALD, 2009) is a rehabilitációról az „új kockázati pönológiára” való áttérést észlelték. Ezt az új kockázati pönológiát a politikai döntéshozók és a közvélemény kockázatra való összpontosítása vezéreltik. Először a visszaesők és a szexuális bűnelkövetők, később a terroristák, majd a bevándorlók lettek az új „közellenségek”, fokozva a morális pánikot (GARLAND, 2022). Itt történt meg az *elmozdulás a bűnözéskontrollban az egyének rehabilitációjáról a kockázatos populációk kezelése felé*, amelyet Malcolm Feeley és Jonathan Simon „új pönológiának” nevezett (FEELEY – SIMON, 1992).

De mennyire volt „új” ez az „új pönológia”? A kockázatot jelentő népesség kezelésével kapcsolatos büntetőkoncepció már régóta jelen van Európában, különösen a szegények kezelésével összefüggésben – gondoljunk csak a dologházakra vagy a XX. század elejét jellemző biztonsági intézkedések rendszerére. A politikai retorika mégis inkább ingadozónak tűnik a szociális jólétre és a büntetésre összpontosító megközelítések között (McCORKEL, 2013; CARLEN, 2014).

Az elmúlt évtizedekben a büntetőjog mint a társadalmi szabályozás egyik eszköze ismét jelentős figyelmet kapott Európában. A jogalkotó általános politikai eszköznek tekinti, amely nyilvánvaló a konkrét bűncselekmények elleni küzdelemben. A *posztmodern büntetéstán* azonban felhagy a bűnözés széleskörű társadalmi programok és rehabilitációs erőfeszítések révén történő csökkentésének gondolatával, és egyszerűen a bűnözés által okozott károk kezelésére koncentrál. Az európai büntetőjogot politikai eszköznek tekinti, figyelmen kívül hagyva az alkotmányos elveket. Teszi ezt annak ellenére, hogy ezek az elvek megbízható és biztonságos jogi keretet hoztak létre, amelynek gyökerei a római jogba és a Felvilágosodás korába nyúlnak vissza (TÓTH, 2023). Ez a tendencia tükröződik az angolszász büntetőjogi irodalomban is, ahol a „megelőző büntetőjog” jogintézménye hasonló jogalkotói attitűdöt jelez (NÉMETH, 2019). Az ellenség-büntetőjog a társadalmi védelmet csak a törvénytisztelő állampolgárookra korlátozza, és a büntetőhatalom legitimitását a vélt ellenségek elleni küzdelemre helyezi át. A hazai szakirodalomban Nagy Ferenc foglalkozott ezzel a kérdéssel részletesen (NAGY F., 2013).

A kockázat fogalmának megjelenése

A modern kriminológia megjelenése óta a kockázatértékelés meghatározó szerepet játszik a bűnözés ellenőrzésében. A kockázat mérésének hagyományos koncepciója Európából került át az Egyesült Államokba a XIX. század végén.

Kezdetben a kockázati tényezők azonosítása, vagy a veszélyesség meghatározása volt a cél (KORINEK, 2005). 1880-ban Olaszországban jelent meg *Cesare Lombroso The Criminal Man* című könyve, amelyben új megközelítést javasolt a bűnözés kutatásához, és amelynek középpontjába a bűnöző tanulmányozását és nem a bűncselekmény vizsgálatát állította. Meggyőződése szerint a bűnözők fizikai és pszichológiai tulajdonságait vizsgáló bűnügyi antropológia képes azonosítani a bűnözés azon okait, amelyeket a hagyományos jogi szakértők figyelmen kívül hagytak (LOMBROSO et al., 2006).

Egyes szerzők úgy vélik, hogy a kockázatprofilozás – az 1980-as években népszerűsített „szelektív cselekvésre képtelenné tétel” elvén keresztül – ma is központi szerepet játszik a tömeges bebörtönzések terjedésének és káros hatásainak megértésében (FEELEY – SIMON, 1992; HARCOURT, 2007). Ebben a nézetben a kockázatértékelés és a kockázatcsökkentés kortárs kiterjesztései reprodukálják, vagy akár súlyosbítják a kortárs büntető igazságszolgáltatási politika egyenlőtlenségeit, de ezt egy „objektívebb” álcában teszik (HARCOURT, 2007). A kriminológusok egy része aggódik is a tendencia miatt, és a kockázat növekedését a ki-rekesztő és büntető kontrollkultúrával hozzák összefüggésbe (SIMON, 2011).

A XX. században a kockázat egyre fontosabbá vált, a biztonsági kockázatok előrejelzésére szolgáló módszerek egyre elterjedtebbek lettek az élet különböző területein (BECK, 1992). A technokrata, adatvezérelt kormányzás felé mutató trend hatással volt a büntető igazságszolgáltatásra és más ágazatokra, például az egészségügyre, az oktatásra, a közlekedésre és a környezettervezésre (WERTH, 2019). A közúti forgalom volt az első példa a biztonság és a biztonságérzet közötti különbségtételre (IRK, 2004), és a bűncselekmények áldozattá válásával kapcsolatos vélemények hasonló attitűdöket mutatnak. Azóta alapozódhat a kriminálpolitika a biztonság hiányára, és használhatja ki az emberek bűnözéstől való félelmét. A közelmúltbeli büntetőpolitikák új fegyelmi rendszere jellemzően három gyakorlatot foglal magában: az általános megfigyelést, a hozzáférés szelektivitását és a tömeges bezárást. Ezek a gyakorlatok könnyen összefüggésbe hozhatók konkrét környezetekkel: ilyen a modern metropolisz, az internet és a börtönök (DE GIORGI, 2006). Foucault bináris demarkációja a „spektákulum társadalma” és a „megfigyelés társadalma” között eltúlzott, mivel a kettő a modernitás ikerjellemzőiként létezik együtt (WELCH, 2010). Ezt a megközelítést a „mi lenne, ha” módszer támasztja alá, amely a kormány politikájában azt jelenti, hogy a kormányok úgy készülnek a legrosszabb forgatókönyvre, mint amely 100 százalékos biztonsággal bekövetkezik. *Adam Crawford* szerint ez a megközelítés leválasztja a tényeket a kockázatértékelésről. Ennek jelentős következményei vannak a büntető igazságszolgáltatás hagyományos

elveire, nevezetesen az ártatlanság védelmére, a megfelelő eljárási védelemre és az arányosságra nézve is (CRAWFORD, 2009). Willem Schinkel (2011) ezt „elnyomásnak” nevezi: a megelőzés és az elnyomás kombinációjának, amely magában foglalja a kockázatos egyének azonosítását és kiválasztását a „korai beavatkozás-ra”. Seth Prins és Adam Reich szerint a „kockázatnak” három értelmezése létezik: a) a „kockázat” aktuáriusi gondolkodásmódként; b) a „kockázat” társadalmi és kulturális állapotunkról szóló átfogó elméletként; és c) a „kockázat” egy specifikus technikai fogalomként (PRINS – REICH, 2018).

Napjainkban a büntető igazságszolgáltatási rendszerben a hangsúly a lakosságot ért károk minimalizálására helyeződik át, beleértve a kockázatértékelést, amely a kockázatot egy esemény bekövetkezése valószínűségének technikai számításaként fogja fel. A kockázatnak ez a definíciója eltér a bizonytalanságtól, amikor egy jövőbeni esemény valószínűsége ismeretlen (ADAMS, 1995: 16; GARLAND, 2003).

Európában a büntető igazságszolgáltatási rendszerben mindenhol alkalmazzák a kockázatértékelést mint segítő eszközt a bűnelkövetők büntetésével, feltételes szabadlábra helyezésével és rehabilitációjával kapcsolatos döntések előkészítésére. A kockázatértékelés mára a bűnözés elleni küzdelem egyik eszközévé vált, amely az 1970-es évek közepe óta uralja a kriminológiát, főként az adminisztratív kriminológiát (MEHOZAY – FISHER, 2019). A Royal Society 1983-as jelentése a kockázatértékelésnél már egyértelmű különbséget tett az objektíven mérhető és az „észlelt” kockázat között (SPARKS, 2001).

A „kockázati kultúra” gondolata (GIDDENS, 1994) kiszélesítette a kockázatról alkotott felfogásunkat, de *kormányzati kontextusban alkalmazva egyre inkább összekeverte a tényeket, a kockázatot és a veszélyt*. A teljes biztonságra törekvés ugyanis ellentmond a jogállamiság elveinek, mivel a biztonságot bármely más szempont érvényesülése elé helyezi. Ez a megközelítés rongálja a hagyományos büntető igazságszolgáltatási elvek érvényesülését, mint például az ártatlanság védelmét, a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését, vagy az arányosság primátusát (CRAWFORD, 2009).

Megan O'Neill és Bethan Loftus azzal érvelnek, hogy elmozdulás történt a szociálpolitikai megközelítéstől a bűnözés elleni küzdelem irányába, ami a problémásnak ítélt személyek állami felügyeletének szigorításához vezetett. Ez a tendencia általánosabban is a deviáns populációk állami eszközökkel történő kezelésének felerősödését és kiszélesítését hozta (O'NEILL – LOFTUS, 2013). Amikor a bevándorlás olyan „bűnügyi” problémává válik, amely büntetést és ellenőrzést igényel, a *bevándorlási kormányzás egy „büntetési piacot” nyit meg*, ahol a helyi bevándorlási végrehajtó és magánbörtön-társaságok működnek (STAGE-

MAN, 2016). *Giuseppe Campesi és Giulia Fabini* arra a következtetésre jutottak, hogy a bevándorlást ellenőrző bűnüldöző szervek rugalmas felügyeleti eszközként használhatják a bevándorlási őrizetet a városi területek legproblémásabb népességének fegyvelmezésére. Ezzel *szelektív jogérvényesítési politikát* folytatnak, amely – bár nem kifejezetten faji és etnikai alapú – egyértelműen megkülönbözteti a migránsokat „társadalmi marginalitásuk” vagy feltételezett „társadalmi veszélyességük” alapján (CAMPESI – FABIANI, 2020). A legújabb bizonyítékok arra utalnak, hogy a *technológia túlbecsülheti a visszaesés valószínűségét bizonyos faji csoportok, különösen az afroamerikaiak körében* (UGWUDIKE, 2020). Ez nem új keletű kérdés, hiszen az elszegényedett közösségek célbavétele és diszkriminációja már jó ideje létezik. Ezek a gyakorlatok azonban új életet kaptak az új kiválasztási és felügyeleti módszerek révén (NAGY V., 2016).

A globalizáció intenzitásának növekedése a biztonsági kormányzás új formáinak megjelenéséhez vezetett. A globalizáció kezdetben a világ minden táján élő emberek egyre növekvő mértékű összekapcsolódását jelentette, hasonlóan a „globális falu” fogalmához (MCLUHAN, 1964). A globális neoliberális kapitalizmust azonban a piaci erők, a konformizmus, a technológia és a közvetített emberi interakciók vezérlik. A migráció – mint a globalizáció kiemelkedő jellemzője – akkor indul be, amikor az egyének jobb munkalehetőségeket, jobb életmódot akarnak maguknak, vagy határokon és kultúrákon átívelő konfliktusok elől menekülnek. Ezek a folyamatok gyakran a már amúgy is kiszolgáltatott népességcsoportok marginalizálódásához és dehumanizálódásához vezetnek egy olyan társadalomban, amelyet *Zygmunt Bauman* szociológus „likvid társadalomként” ír le (BAUMAN, 2000).

Nem véletlen, hogy *Yoav Mehozay és Eran Fisher* úgy tekintenek az algoritmikus kockázatértékelésre, mint egy új episztémára, egy új gondolkodásmódra és a világgal kapcsolatos ismeretek előállítására, és azzal érvelnek, hogy az algoritmikus episztéma az emberi természet új felfogását feltételezi, amelynek jelentős társadalmi és erkölcsi következményei vannak (MEHOZAY – FISHER, 2019). Úgy gondoljuk, hogy ebben igazuk van, valóban az emberek közötti, illetve az emberek és az állam közötti viszonyt képes megváltoztatni az algoritmikus kockázatértékelés.

Minden társadalomban fontos kérdés, hogy „ki számít a mi csoportunk tagjának”? A nemzetállamok kialakulásával és a statisztika tudományának segítségével pontosabb válaszok voltak várhatók arra kérdésre, hogy kik is vagyunk, illetve hol vannak a nemzeti közösség kulturális határai, és ezt hogyan tudjuk mérni. A mérés tagadhatatlanul tudományos-szakmai kérdésként merült fel, és sokáig nem is vált vitakérdéssé a politikai és a tudományos szakmai

szereplők között. Úgy véljük, hogy a globalizáció hatására ez a helyzet megváltozott. Azt állítjuk, hogy *a kockázatértékelés már nem ismeretelméleti, hanem módszertani kérdés*: a statisztika fejlődött, és már nincs szükség statisztikusra, mivel az algoritmusok feldolgozzák a rendelkezésre álló adatbázisokat. A változás tehát módszertani (technikai). Ennek oka, hogy az ok-okozati összefüggések nem láthatóak a túl bonyolulttá váló komplex rendszerekben, és ez a jellemző statisztikai módszerek alkalmazását ösztönzi. A kriminálpolitika és a büntető igazságszolgáltatás gyakorlatának célzottsága is azt bizonyítja, hogy továbbra is ugyanazt mérjük: a nemzetállam egyes összetevőit, nevezetesen „a mi csoportunkat”. Ez a kérdés a szeptember 11-i merényletek és a 2015–2016-os migrációs válság után kapott figyelmet Európában.

Úgy tűnt, mintha a 2011. szeptember 11-ei terrortámadás után a kormányok átvették volna a felelősséget a kockázatkezelésért, ez azonban erősen ellentmond a „biztonság szétagoltságról” szóló és a közelmúltban megjelent tanulmányoknak (KRAHMAN, 2003; ZEDNER, 2003). Kétségtelen, hogy az állam monitorozási és ellenőrzési képessége jelentősen megnőtt a különféle információgyűjtési módszereknek köszönhetően (O’NEILL – LOFTUS, 2013). A prediktív bűnmegelőzés gyakorlata egyre gyakoribb, különösen az angolszász országokban. A bűnmegelőzési stratégiák a meglévő adatbázisokat használják fel a jövőbeli bűncselekmények statisztikai minták alapján történő előrejelzésére. A prediktív megelőzés magában foglalja a bűncselekmények meghatározott típusainak azonosítását és a felderítésük céljának meghatározását proaktív nyomozással. Ez a megközelítés az erőforrások átcsoportosítását igényli, hogy a megcélzott bűnözési kategóriákra összpontosítsanak (PERRY et al., 2013). A büntetőjog felépítése hatással lehet a jövőbeli bűncselekményekre a büntetési rendszerek meghatározásával, valamint azzal, hogy mely cselekmények minősülnek bűncselekménynek. A jogalkotók által megalkotott törvények befolyásolhatják az elkövetett bűncselekmények számát, a bűnügyi statisztikák felhasználása pedig fontos a hatékony kriminálpolitika kialakításában. Úgy tűnik azonban, hogy a politikusok a büntetőjogot bármely társadalmi problémára kézenfekvő orvos-ságnak tekintik, nem pedig végső megoldásnak.

A magánbiztonsági intézmények megjelenése is a *neofeudalizmus* egy formájának tekinthető, mert elérhetősége egyes társadalmi csoportok tagjai számára adott, és ez olyan kiváltság, amely ellentétes a társadalmi egyenlőség gondolatával. Míg egyes polgárok számára csak a rendőrség által biztosított alapvető közbiztonság adott, mások további biztonsági intézkedéseket igényelhetnek, amelyek csak a jómódúak számára megfizethetők. Ez eltérést hoz létre a biztonsági szintek között az átlagpolgárok és a kiváltságosabb helyzetűek között (SZIGETI, 2001).

Simon Hallsworth és John Lea cikkükben azt sugallják, hogy a biztonsági állam a tekintélyelvűség új formáit hozza létre. Ez a társadalom szélein kezdődik, ahol nagy figyelmet fordítanak a marginalizált vagy kirekesztett emberek alávett kezelésére. Ez a tekintélyelvűség azután fokozatosan áttérjed más területekre, így a büntető igazságszolgáltatási rendszerre is. A szerzők három olyan területet vizsgáltak meg, ahol a biztonsági felfogás egyre inkább elterjedt: a jóléti megközelítésről a kockázatkezelésre való áttérést; a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelem új intézkedéseit; valamint a hadviselés és a bűnözés ellenőrzése közötti határvonalak elmosódását (HALLSWORTH – LEA, 2012).

Napjainkra a polgárok bűnözéssel kapcsolatos aggodalmai váltak az európai országok kriminálpolitikájának elsődleges prioritásává. A bűnözéssel kapcsolatos félelmek csökkentésére irányuló erőfeszítések azonban ironikus módon más aggodalmak kialakulásához vezettek. Amint azt *Magnus Hörnqvist* megjegyezte, ennek oka a büntetőjog eredeti hatókörén túlmutató, felfelé és lefelé történő kiterjesztése (HÖRNQVIST, 2003):

- a) Amikor az országok megpróbálják felvenni a harcot a terrorizmus ellen, elmosódhat a határvonal a „háború” és a „bűnözés” között. A terrorizmus nem azonos a közönséges bűnözéssel, mert túlnyomórészt politikai vagy ideológiai indítékai vannak. A kormányok előszeretettel használják a „háború” nyelvezetét a terrorizmus elleni küzdelemben, amely megnehezítheti a bűnüldözés és a honvédelem közötti különbségtételt és nagyobb alkalmat ad a szélsőséges módszerek alkalmazására.
- b) Egyre elterjedtebb a bűnügyi nyilvántartás felhasználása a bűnmegelőzés érdekében. Egyes módszerek azonban, mint például a helyi kontroll erősítése és a zéró tolerancia, megnehezíthetik a különbségtételt a bűnözésre és a civilizálatlan viselkedésre való reakálás között. Ez zavarhoz vezethet a rendőrség és a szociális szolgálatok társadalmi szerepét illetően.

A neoliberális információs társadalom és a kockázati büntetés

A kockázati gondolkodásban egyértelmű fordulópontot jelent a *biztonsági kormányzás* kialakulása, amelyben a megtorló büntetőrendszer értékeit lassan felváltották a neoliberális társadalmak normái, beleértve a munkáról alkotott kapitalista elképzeléseket, a menedzserizmust és a kockázati gondolkodás új formáit. A „kontroll” társadalmában (DELEUZE, 1992) – csakúgy, mint a „pre-crime” társadalomban (ZEDNER, 2007) – a társadalmi rendet a büntető igazságszolgáltatási szervezetek bővülő hálózata, a bűncselekmények megelőzésére irányuló törvények, valamint a viselkedés korrigálására irányuló beavatkozások irányít-

ják, amelyek az egyénekről könnyen elérhető információkra épülnek. Az ellenőrzés új formáinak alkalmazása az egyre fejlettebb technikai eszközök telepítésével párosul. Az ellenőrzést is technológiai eszközökkel gyakorolják, amelyek két tipikus formája a *területi ellenőrzés* és az *egyének feletti ellenőrzés*.

Amint a bevezetőben említettük, e tanulmány célja, hogy *felmutassa a kockázatkezelési megoldások jogrontó veszélyeit a büntetőjogi gyakorlatokban*. Ez a büntetőjog olyan megközelítését igényli, amely új fegyelmi kultúrákat támogat, és túlmutat a hagyományos büntetőjog céljain. Annak érdekében, hogy megértsük a büntetőszankcióknak a büntetőjog határain túli kiterjesztésének okait, fontos megérteni, hogy a különböző közigazgatási szervek – mint például a pénzügyi, az egészségügyi vagy a bevándorlási igazgatás – hogyan és miért tudják megkerülni a büntetőjog által felkínált alapvető garanciarendszert.

Az információs társadalom olyan társadalom, amelyben az információ létrehozása, terjesztése, felhasználása, integrálása és manipulálása jelentős gazdasági, politikai és kulturális tevékenység. Ennek fő mozgatórugói azok a digitális információs és kommunikációs technológiák, amelyek az információrobbanással mélyrehatóan megváltoztatták a korábbi társadalmi viszonyrendszereket, beleértve a gazdaságot, az oktatást, az egészségügyet, a hadviselést, a kormányzást és a demokráciát.

A racionális választás elméletén alapuló neoliberális problémamegoldás gyakran hangsúlyozza az optimális gazdálkodást és az erőforrás-egyensúlyt, ami hatással van mind az erőforrás-gazdálkodásra, mind a bűnüldözési szervezetre és intézkedésekre. A *költséghatékonyság* és a *menedzserizmus* hangsúlyozásával a bűnüldöző szervek egyre inkább beépítették a vállalati szereplőket a gyakorlatukba. Ezek az együttműködések magukban foglalják a vállalati biztonság kapitalista keretében kifejlesztett technológiai eszközöket és szolgáltatásokat. Ennek eredményeként új célok jelentek meg a hagyományos büntetőeszközök és gyakorlatok területén, és a büntetőeljárás episztemikus keretét a vállalati kockázati gondolkodás felé tolták el. Ezzel a kockázati büntetőeljárás felé való elmozdulással számos európai állam egy olcsó, objektív, gyors és preventív büntetőrendszert támogatott, amely összhangban van az úgynevezett megfigyelési társadalom (*surveillance society*) normáival. A piaci értékek fokozatosan terjesztették a technológiai megoldásokra épülő kultúrát a hagyományos büntetőeljárásokban, externalizálva az állami elszámoltathatóságot, és a kollektív biztonság primátusával igazolták az aránytalan intézkedéseket.

A technológiai vállalatok, mint például az Apple és a Google, központi szerepet vállaltak a megfigyelési és adatvédelmi megoldások tervezésében és kiállításában, amelyek gyakran jobbak, mint amit az állam ajánl. A kommunikációs

magánvállalatok ilyen részvétele kiterjeszti infrastrukturális hatalmukat és a „szférahatárokon átnyúló cselekvéseken” keresztül lehetővé teszi, hogy befolyásolják az állami válaszokat és az állami szuverenitásba való beavatkozásokat (SHARON, 2021; VEALE, 2020). A határátlépések megmagyarázzák, hogy a technológiai vállalatok hogyan hasznosítják digitális szakértelmüket új területeken, például az orvostudományban és a politikában (SHARON, 2021). Például a Google egészségügyi kezdeményezései és az Apple adatvédelmi érdekképviselésben való részvétele a hagyományos vállalati határokon túlra is kiterjedő befolyásukat bizonyítja, átalakítva az állam és a vállalatok közötti együttműködések térképét a megfigyelés és a biztonság területén.

Az irányítás gyakorlásának technológiája

A WTC ikertornyainak leomlása után megváltozott a büntetésről alkotott gondolkodásunk, de nem csak a közelmúlt eseményei okozták ezt a változást. Az 1990-es évek óta a büntetés tanulmányozása olyan fogalmi változásokon ment keresztül, amelyek hatással vannak szankcióalkalmazási politikánkra.

A múltban a büntetés az egyénről szólt: a tetteiről, a bűntudatáról és az esetleges pszichés problémáiról. Napjainkban azonban az elsődleges szempont a kockázatot jelentő csoportok azonosítása és a kockázatok kezelése. A *kockázatorientált pönológiában kevésbé hangsúlyos az egyéni bánásmód*, sokkal inkább az, hogy hogyan kezeljük a rendszer egészét. Ennek érdekében egyre inkább támaszkodunk *adatbázisokra, kockázátértékelésekre és előrejelző rendszerekre* annak meghatározásához, hogy miként kell bánnunk a célcsoportba tartozókkal. Ez a kezelés a felkínált reintegrációs programoktól az egyes létesítmények biztonsági szintjéig sokféle reakciót takar. Az adott kor fejlettségi szintjéhez igazodó technológiák mindig is segítettek osztályozni az információkat és az embereket a problémás társadalmi csoportokkal kapcsolatos kezelési rendszerek kialakítása érdekében. A „pre-crime” társadalomban, amikor még nem a bűnözés kezelése állt a kormányzati intézkedések középpontjában, olyan információtechnológiai stratégiákat és technikákat alkalmaznak, mint a prediktív rendőrség, a biztosításmatematika alkalmazása az igazságszolgáltatásban, illetve a különféle felügyeleti formák kidolgozása, amely speciális felügyeleti technológiák egyre szélesebb körére támaszkodik (MCCULLOCH – WILSON, 2016; idézi WARREN, 2021: xvii).

Jevgenyij Morozov megalkotta a „techno-solutionism” fogalmat (amelyet igen nehéz magyarrá fordítani) annak leírására, hogy hajlamosak vagyunk a technológiát mint a való világ összetett problémáinak megoldására alkalmas gyors és

egyszerű módszert alkalmazni – azaz azt képzeljük, hogy a technika minden problémát meg tud oldani (MOROZOV, 2013: 432).

Kétségtelen, hogy a tudomány és a technológia fejlődése számos új lehetőséget teremtett a felügyeleti és ellenőrzési módszerek kiterjesztésére. Sokan bemutatták már, hogyan váltak ezek az innovációk a mindennapi szabályozás és a társadalmi helyzetek integráns elemévé. Ilyen például a tömeges megfigyelés, amely lehetővé teszi a járművek automatikus nyomon követését az autópályákon és a közlekedési szabályok könnyebb betartatását, valamint a vizuális, biometrikus, térbeli és algoritmikus módszerek fokozott használatát a fiatalok tevékenységének nyomon követésére (WARREN, 2021). Ide sorolható a terrorizmus elleni „háború” is, amelyben a terrorcselekmény tervezésével gyanúsított személyeket még azelőtt letartóztatják, hogy megvalósították volna az előkészületi magatartás szükséges elemeit (AMOORE, 2013; AHMAD – MONAGHAN, 2020). Azaz a biztonság minden áron való elérése egyre határozottabban a bűnös szándék gondolati megfogalmazására reagál, meg sem várva a bűnelkövetésnek a világban megjelenő előkészületi elemeit.

Ki vagy mi ölte meg a pönológiát? A büntetés-technológiai gyarmatosítása

A XXI. században a korrekciós politikák a megtorlás és a kockázatkezelés felé tolódnak el. Más területeken is, mint például az iskolai fegyelem és a zaklatással kapcsolatos munkahelyi politika kezelésében is hasonló irányváltást tapasztalunk. Annak ellenére, hogy a börtönigazgatók (remélhetőleg) hisznek a rehabilitációban, úgy tűnik, a politikusok és a közvélemény elvesztette a hitét abban, hogy az állami kényszer és/vagy a szociális segítség alkalmas az egyének megreformálására. Noha rehabilitációs programok (kábitószerek-kezelés, szexuális bűnözők kezelése) továbbra is léteznek, úgy tűnik, a rendszer egésze átvette azt a posztpönológiai, már-már kálvinista hitet, hogy aki „egykor bűnöző/alkoholista/szexuális bűnöző volt, az mindig az marad” (VALVERDE, 2012).

A digitális adatok kulcsszerepet játszanak a kockázati büntetés területén, mert *forradalmasították a kockázátértékelés folyamatát* azáltal, hogy hozzáférést biztosítanak az egyénekkel és viselkedésükkel kapcsolatos kiterjedt információkhoz. Az információk forrása a bűnügyi nyilvántartás, a közösségimédia-tevékenységek, a pénzügyi tranzakciók és más digitális lábnyomok. A gépi tanulási algoritmusokat és az adatbányászati technikákat gyakran alkalmazzák a rejtett minták feltárására és a visszaesés valószínűségének előrejelzésére. A digitális adatok felhasználásával a kockázátértékelési eszközök pontosabbá és

bizonyítékokon alapulóbbá válhatnak, segítve a bűnüldöző szervek, a feltételes szabadlábra helyezési bizottságok és a büntetés-végrehajtási intézetek döntéshozatali folyamatát (MONAHAN – SKEEM, 2016). Az adatok folyamatos gyűjtésével és elemzésével a szakemberek azonosíthatják a magas kockázatú személyeket, és az intervenciók stratégiákat az adott igények kielégítése és a jövőbeni bűncselekmények valószínűségének csökkentése érdekében individuálissá teszi. Például a digitális adatok felhasználhatók célzott kezelési programok megvalósítására, a szabadlábra helyezési feltételek betartásának ellenőrzésére, valamint valós idejű visszajelzés nyújtására a felügyelet alatt álló személyek számára. Ezen kívül a digitális platformok és kommunikációs eszközök megkönnyítik az információmegosztást és az együttműködést a kockázatkezelésben részt vevő érdekelt felek között, elősegítve a hatékonyabb és összehangoltabb erőfeszítéseket (GENDREAU et al., 1996; ANDREWS – BONTA, 2018).

Amikor az *információs társadalom és a büntetés-tan metszéspontjáról* beszélünk, a technológiai fejlődésnek a büntetési rendszerekre gyakorolt hatását vizsgáljuk. Számos szempontot kell megvizsgálni, beleértve az információs és kommunikációs technológiák (IKT) használatát a fogvatartottak kezelésében, a digitalizáció kihívásait és előnyeit a börtönökben, valamint az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásokat.

Lev Manovich (2000) szerint az adatbázisok ma jelentős kulturális befolyást gyakorolnak. Az adatbázis, bár eredetileg a számítógép módszere volt az adatok rendszerezésére és elérésére, mára a kulturális kifejezés új, kitüntetett formájává vált. Kulturális kifejezésmódként az adatbázis a világot olyan elemek gyűjteményeként ábrázolja, amelyeken a felhasználó különféle műveleteket végezhet. Ez az elemgyűjtemény, amelyet nem oksági és okozati logika vezérel, nem mesél történeteket, nincs kezdete és vége, sem tematikus fejlődése. Mint ilyen, az adatbázis erős ellentétben áll a narratívával – amely eddig a kulturális kifejezés kitüntetett formája volt. Manovich az adatbázist és a narratívát két „ellenséges ontológiaként” ábrázolja, amelyek a saját területükért küzdenek, és nem hagy kétséget afelől, hogy ki nyer. Azt sugallja, hogy ma az adatbázis formája vált a kreatív folyamat középpontjává. (MANOVICH, 2000)

Az a tény, hogy a büntetésről való döntéshozatal fokozatosan átveszi az adatbázis-ontológiát, számos következménnyel jár. Nyilvánvaló természetesen, hogy az adatbázisok létrehozásával a büntetőjogi döntésekről szóló információk elérhetősége sokkal nagyobb és könnyebben terjeszthető lesz. A büntetőrendszerek így követhetik az információs kor divatos szavát: „Minden információ minden helyen, minden időben” (GODFREY, 1979). A rendszer átláthatóbbnak tűnt, és az igazságszolgáltatásban meghozott döntésekről azt feltételezték, hogy

gyorsan különféle elszámoltathatósági követelményeknek vethetők alá. Ez azonban nem mindig van így, mivel számos algoritmus és kockázatértékelési eszköz „fekete doboz”-ként működik, például a szellemi tulajdon-jogok miatt.

Ugyanakkor az elemzők számára ma éppen a *technológia és a büntetőpolitika szférája közötti egyre elmosódó határvonalak* jelenthetik az izgalmas kérdést. Az új információs és kommunikációs technológiák ugyanis nem csupán technikai eszközök. Átalakítják magának a büntetésről szerzett tudásunk természetét, és ezáltal azokat az értelmezési kereteket is, amelyeken belül a büntetőpolitikákat megvitatják és végrehajtják. A politikai, technológiai és kulturális különbségtétel egyre nehezebbé, ha nem lehetetlenné válik. Scott Lash (2002) létfontosságú érvet hoz fel, amikor azt javasolja, hogy a technológiai változást elsősorban a társas mi-voltunk természetében bekövetkezett változásként kell tekinteni. Az információs társadalom, állítja, egy olyan rend, amelyben a „társadalom” elvét az „információ” elve váltja fel. Egy olyan rend, amelyben a társasságot egy bizonyos „informalitás” váltja fel.

Egy tágabb büntetéstani céltételezés szükségessége

Ahhoz, hogy megértsük a *büntetés értelmezésével kapcsolatos jelenlegi paradigma-váltás* jelentőségét, fel kell ismernünk, hogy a technológia ígéretei a késő modern kockázati társadalmakban hogyan vezettek be új, legitim módszereket nagyszámú embercsoport ellenőrzésére és szankcionálására a hagyományos büntetőjogi kereteken kívül. Fontos megérteni, hogy a szankciók terepe folyamatosan fejlődik, amint azt az úgynevezett információs társadalom értékei felé való elmozdulás is mutatja. Ez a változás nemcsak a kormányzás átalakulását jelenti, hanem az elszámoltathatóság, a méltányosság és az igazságosság mélyreható újraértelmezését is.

Az *algoritmikus kockázatértékelések* alapvető eszközzé váltak a különböző adminisztratív kontextusokban.

A kormányok és a vállalatok egyre inkább alkalmazzák ezeket a technológiákat a gazdasági szankciók érvényesítésére, a szabályokat be nem tartó vagy magas kockázatúnak ítélt egyéneket és csoportokat célozva meg. Az ilyen szankciók túlmutatnak a büntetőjogon, magukban foglalják a kereskedelmi korlátozásokat, a vagyonbefagyasztást és a pénzügyi büntetéseket. Ezek az intézkedések gyakran nem tartalmaznak eljárási biztosítékokat, lehetővé téve a társadalmi-gazdasági státusz, a migrációs előzmények vagy az észlelt geopolitikai fenyegetések alapján hozott döntéseket. Ezzel elmosódik a határokat a bűnmegelőzés és a társadalmi kontroll között. A szankciók büntetőjogon túli ki-

terjesztése megkérdőjelezi a büntetőjog alapelveit, különösen az arányosságot és a méltányosságot. A hagyományos büntetőjog az egyéni elszámoltathatóságot és a bűncselekmény súlyával arányos büntetés elvét hangsúlyozza. Az algoritmikus irányítás kontextusában azonban ezeket az elveket gyakran figyelmen kívül hagyják.

Az automatizált rendszerek a hatékonyságot és a kockázatcsökkentést helyezik előtérbe az egyénre szabott igazságszolgáltatással szemben, ami aránytalan és időnként diszkriminatív eredményekhez vezet. Ezen kívül a kockázatértékelési eszközöket fejlesztő technológiai vállalatok profitorientált keretrendszerben működve iga-
zítják a digitalizáció dinamikáját, gyakran a piaci érdekeket helyezve előtérbe az etikai megfontolásokkal szemben. Ezen technológiák szabadalmaztatott jellege korlátozza az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot, mivel az algoritmusok továbbra is fekete dobozok maradnak, amelyekhez a nyilvánosság nem férhet hozzá. Az ellenőrizhetőség hiánya aggodalmat vet fel az elfogultsággal, a diszkriminációval és az alapvető jogok erodálódásával kapcsolatban.

Ezen fejlemények fényében elengedhetetlen a büntetéstani hatókörének kibővítése, hogy az magába foglalja a kockázatkezelés napjainkban kifejlődő gyakorlatait. A büntetéstannak nemcsak a büntető igazságszolgáltatás hagyományos mechanizmusai-
val kell foglalkoznia, hanem a szankciók adminisztratív és vállalati környezetben törté-
nő bővülő alkalmazásával is. Ehhez kritikusan meg kell vizsgálni, hogy a techno-
lógia hogyan formálja a döntéshozatalt, és milyen következményekkel jár az igazságosság és a méltányosság szempontjából. Az arányossággal, az átláthatósággal és az elszámoltathatósággal kapcsolatos kérdéseknek kell e vizsgálat középpontjában állniuk. A technológiai kockázatkezelés integrálása olyan terü-
letekre, mint az adóbehajtás, a szociális szolgáltatások nyújtása vagy a migráció ellenőrzése, új büntetéstani keretrendszert igényel – olyat, amely elismeri a jog,
a technológia és a kormányzás metszéspontjait. Fókuszának kibővítésével a büntetéstani átfogóbb megértést nyújthat arról, hogyan működnek a szankciók a mai társadalomban, és olyan biztosítékokat szorgalmazhat, amelyek védik az alapvető jogokat és szabadságokat. Ennek megfelelően a kockázatkezelés paradigma-
váltásai aláhúzzák a szélesebb körű büntetéstani célkitűzés szükségességét. Ahogy az automatizált döntéshozatal egyre elterjedtebbé válik minden közigazgatási dön-
téshozatali folyamatban, és a mesterséges intelligencia ezt fogja tenni a politikai döntéshozatalban, a tudománynak alkalmazkodnia kell ahhoz, hogy kezelje az ezen technológiák által támasztott etikai, jogi és társadalmi kihívásokat. A bünte-
téstani csak ezen fejlemények kritikus figyelembevételével járulhat hozzá egy igazságosabb és méltányosabb kormányzási rendszerhez.

A büntetőjog-tudomány sorsdöntő válaszút előtt áll, szembe kell néznie a változó gazdasági, politikai és technológiai realitásokkal, amelyek megkérdőjelezik hagyományos értékeit. Míg a büntetőjog alapelvei – az arányosság, a törvényesség és az egyéni felelősség – régóta megalapozzák a tudományágat, jelentőségük egyre inkább feszültté válik, ahogy a büntetőlogika beszivárog az adminisztratív és társadalmi területekre.

Ez a dolgozat mélyebb és szélesebb körű kritikai megközelítéssel világít rá arra, hogy a neoliberális kormányzás és a technológia térnyerése hogyan kérdőjelezi meg a büntetéstán hagyományos céljait.

Az algoritmikus eszközök és a kockázatalapú értékelések integrációja megváltoztatta a büntetés képét, és a szankciókat olyan területekre is kiterjesztette, mint a migráció ellenőrzése, az adófelügyelet és a jóléti ellátás. Ezek a fejlemények *elhomályosítják a közigazgatási szabályozás és a büntető igazságszolgáltatás közötti különbséget*, amit „rejtett büntetésnek” nevezhetünk, ahol a felügyeletet a büntetőjog hagyományos fékei és ellensúlyai nélkül gyakorolják. Fontos kihívás rejlik abban, hagyjuk-e, hogy az igazságszolgáltatást feláldozzuk a hatékonyság oltárán, különösen akkor, amikor a döntéseket olyan automatizált rendszereken keresztül hozzák, amelyekből hiányzik az átláthatóság és az elszámoltathatóság.

Az objektivitás és költséghatékonyság ígéreteire épülő technológiai megközelítések gyakran a semlegesség álcája alatt állandósítják az egyenlőtlenségeket. A kockázati büntetés, amely az aktuáriusi módszerekben gyökerezik, statisztikai valószínűségekkel alakítja az egyéneket, elhanyagolva a kontextust és az árnyalatokat. Ahogy olyan tudósok, mint *Loïc Wacquant* (2009), megjegyezték, ezek a gyakorlatok nem csupán büntetnek, hanem a társadalmi rendet fenyegetőnek ítélt marginalizált népesség szabályozását is szolgálják. A hangsúly a rehabilitációról és a társadalmi reintegrációról a megfékezésre és az ellenőrzésre helyeződik át, tükrözve a tágabb neoliberális imperatívuszokat.

A privatizáció egy újabb réteg, amely még bonyolultabbá teszi a helyzetet. Ahogy a vállalati szereplők átveszik a hagyományosan az állam által betöltött szerepeket, a *profitmotívumok egyre inkább befolyásolják a büntetésekkel és a kockázatkezeléssel kapcsolatos döntéseket.* A saját fejlesztésű algoritmusok és prediktív modellek titokban működnek, a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó igények védik őket a nyilvános ellenőrzéstől. Ez komoly aggályokat vet fel az elszámoltathatóság, a méltányosság és a demokratikus felügyelet erodálódásával kapcsolatban. Ezen gyakorlatok nem büntetőjogi területekre való kiterjesztése csak fokozza a következményeik kezelésének sürgősségét.

A büntetéstan tudománya többé nem korlátozódhat kizárólag a büntetőjogi szankciók tanulmányozására. A kockázatkezelési gyakorlatok elterjedése a különböző köz-igazgatási területeken megköveteli hatókörének és céljának újragondolását. A pönológia tudományának kritikusán meg kell vizsgálnia, hogy a digitális kormányzás hogyan alakítja át a hatalmi dinamikát, és olyan kereteket kell javasolnia, amelyek fenntartják az igazságosságot, a méltányosságot és az emberi méltóságot. Az arányosság, a tisztességes eljárás és a megkülönböztetésmentesség elveinek továbbra is központi szerepet kell játszaniuk, még akkor is, ha a kormányzás eszközei fejlődnek.

Végző soron ez nem pusztán technikai vagy jogi kihívás, hanem etikai is. A büntetőintézkedések kiterjesztése a mindennapi élet területére, gyakran a legkiszolgáltatottabbakat célozva, megújult elköteleződést követel meg az igazságosság alapvető értékei iránt. Ahogy Foucault fogva tartásról szóló elemzése emlékeztet minket arra, hogy a büntetés struktúrái és céljai mélyen tükrözik azokat a társadalmakat, amelyek létrehozzák a rendszert (FOUCAULT, 1975). Egy kockázati társadalomban, amelyet a hatékonyság és az ellenőrzés logikája ural, a büntetőjognak ellen kell állnia a kísértésnek, hogy kritikátlanul elfogadja ezeket a fejleményeket.

Bár az automatizált büntető igazságszolgáltatás még nem valósult meg teljesen Európában, az alapjait már lerakták. Az előttünk álló feladat a jogi védelem megóvása és annak biztosítása, hogy a technológiai innovációk ne aláássák, hanem szolgálják az igazságszolgáltatás ügyét. A büntetéstannak fejlődnie kell, nemcsak azért, hogy alkalmazkodjon az új valóságokhoz, hanem azért is, hogy kiálljon rendszerekért, amelyek nemcsak hatékonyak, hanem méltányosak és humánusak is.

Felhasznált irodalom

- ADAMS, J. (1995): *Risk*. London: University College London Press.
- AHMAD, F. – MONAGHAN, J. (2020): From probabilities to possibilities: terrorism peace bonds, pre-emptive security, and modulations of criminal law. *Crime, Law and Social Change*, 74(5), 341–359. <https://doi.org/10.1007/s10611-020-09909-y>
- AMOORE, L. (2013): *The politics of possibility: Risk and security beyond probability*. Durham: Duke University Press.
- ANDREWS, D. A. – BONTA, J. (2018): *The Psychology of Criminal Conduct*. New York: Routledge.
- BAUMAN, Z. (2000): *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.

- BECK, U. (1992): *Risk Society: Towards a New Modernity* (Vol. 17). London: Sage.
- BRENT, J. J. (2019): Enduring Dispositions: Examining Punitive Logics in the Context of Disciplinary Reform. *Theoretical Criminology*, 16(2), 96–116.
- CAMPESI, G. – FABINI, G. (2020): Immigration Detention as Social Defence: Policing ‘Dangerous Mobility’ in Italy. *Theoretical Criminology*, 24(1), 50–70.
<https://doi.org/10.1177/1362480619859350>
- CARLEN, P. (2014): Reviewed Work(s): *Breaking Women: Gender, Race and the New Politics of Imprisonment* by Jill A. McCorkel. *The British Journal of Criminology*, 54(6), 1232–1235.
- CASTEL, R. (2005): A társadalmi biztonság elvesztése. Mit jelent védeetten élni? *Esély*, 16(5), 3–23.
- CRAWFORD, A. (2009): *Policing Insecurities and Marginal Groups in the Shadow of Terrorism*. Unpublished paper.
- DE GIORGI, A. (2006): *Re-Thinking the Political Economy of Punishment: Perspectives on Post-Fordism and Penal Politics*. Aldershot: Ashgate.
- DELEUZE, G. (1992): Postscript on the Societies of Control. In: SZEMAN, I. – KAPOSY, T. (eds.): *Cultural Theory: An Anthology*. Wiley-Blackwell, 2010, 139–142.
- EWALD, F. (1991): Insurance and Risk. In: BURCHELL, G. – GORDON C. – MILLER, P. (eds.): *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press, 197–210.
- FEELEY, M. M. – SIMON, J. (1992): The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications. *Criminology*, 30(4), 449–474.
- FITZGERALD, M. (2009): *The usual suspects: Analysing the use of past criminal convictions in the criminal justice system*. Westminster International Law & Theory Center Online Working Papers.
- FOUCAULT, M. (1975): *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Gallimard. [Magyarul megjelent FOUCAULT, M. (1990): *Felügyelet és büntetés. A börtön története*. (Ford.: FÁZSY A., CSÜRÖS K.) Budapest: Gondolat Kiadó.]
- FOUCAULT, M. (2008): The birth of biopolitics: Michel Foucault’s lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society*, 30(2), 190–207.
- GARLAND, D. (1997): The Punitive Society: Penology, Criminology and the History of the Present. *Edinburgh Law Review*, 1(2), 180–199. <https://doi.org/10.3366/elr.1997.1.2.180>
- GARLAND, D. (2001): *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- GARLAND, D. (2003): The rise of risk. In: ERICSON, R. V. – DOYLE, A. (eds.): *Risk and morality*. University of Toronto Press, 48–86.

- GARLAND, D. (2022): What Is Penal Populism? Public Opinion, Expert Knowledge, and Penal Policy-Formation in Democratic Societies. In: LIEBLING, A. – SHAPLAND, J. – SPARKS, R. – TANKEBE, J. (eds.): *Crime, Justice, and Social Order: Essays in Honour of A. E. Bottoms*. Oxford: Oxford University Press, 249–272.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780192859600.003.0011>
- GENDREAU, P. – LITTLE, T. – GOGGIN, C. (1996): A Meta-Analysis of the Predictors of Adult Offender Recidivism: What Works! *Criminology*, 34(4), 575–607.
- GIDDENS, A. (1994): *Les Conséquences de la modernité*. Paris: L'Harmattan.
- GODFREY, D. (1979): *All Information in All Places at All Times*. Toronto: Gutenberg Two Porcepic Press.
- HALLSWORTH, S. – LEA, J. (2012): Reconnecting the King with His Head: The Fall and Resurrection of the State in Criminological Theory. *Crime, Media, Culture*, 8(2), 185–195. <https://doi.org/10.1177/1741659012444430>
- HANNAH-MOFFAT, K. – LYNCH, M. (2012): Theorising Punishment's Boundaries: An Introduction. *Theoretical Criminology*, 16(2), 119–121. <https://doi.org/10.1177/1362480612443303>
- HARCOURT, B. E. (2007): *Against Prediction: Profiling, Policing, and Punishing in an Actuarial Age*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- HARMATI, B. (2019): Az automatizált igazságszolgáltatás lehetőségei és dilemmái. *Belügyi Szemle*, 67(6), 30–42. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.6.2>
- HARMATI B. – SZABÓ I. (2020): A prediktív rendszer és az automatizált igazságszolgáltatás. *Belügyi Szemle*, 68(5), 23–38. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.5.2>
- HODGSON, J. (2020): *The Metamorphosis of Criminal Justice: A Comparative Account*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199981427.001.0001>
- HÖRNQVIST, M. (2003): Repression and empowerment in post-liberal societies. In: *“Crime and Crime Control in an Integrating Europe”*. NSfK's 45th research seminar, 27–30 August 2003, Helsinki. Helsinki: Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi, 107–111. <https://nsfk.org/wp-content/uploads/2025/04/3ea6d-nsfk-45-research-seminar-2003-report.pdf>
- IRK F. (2004): A közlekedésbiztonság kontrollja 2023. *Belügyi Szemle*, 52(1), 19–33.
- KORINEK L. (2005): *Irányzatok a kriminológiai gondolkodás fejlődésében*. Budapest: BM Duna Palota és Kiadó.
- KRAHMANN, E. (2003): Conceptualising security governance. *Cooperation and Conflict*, 38(1), 5–26. <https://doi.org/10.1177/0010836703038001001>
- LASH, S. (2002): *Critique of Information*. London: Sage.
- LOMBROSO, C. – GIBSON, M. – RAFTER, N. H. (2006): *Criminal Man*. Durham, NC: Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11vc7kd>

- MANOVICH, L. (2000): Database as a Genre of New Media. *AI & Society*, 14(2), 176–183. <https://doi.org/10.1007/BF01205448>
- MCCORKEL, J. A. (2013): *Breaking Women: Gender, Race, and the New Politics of Imprisonment*. New York–London: New York University Press.
- MCCULLOCH, J. – WILSON, D. (2016): *Pre-crime. Pre-emption, precaution and the future*. Oxon: Routledge.
- MCLUHAN, M. (1964): *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill.
- MEHOZAY, Y. – FISHER, E. (2019): The Epistemology of Algorithmic Risk Assessment and the Path Towards a Non-Penology Penology. *Punishment & Society*, 21(5), 523–541. <https://doi.org/10.1177/1462474518802336>
- MELEGH A. – SZELÉNYI I. (2021): Polányi Károly (1886–1964). In: HAMZA G. (szerk.): *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól*. Budapest: Akadémiai Kiadó. https://real.mtak.hu/194744/1/Polanyi_Karoly.pdf
- MONAHAN, J. – SKEEM, J. L. (2016): *Risk Assessment in Criminal Justice: Toward the Next Generation of Practice*. Berkeley: University of California Press.
- MOROZOV, E. (2013): *To Save Everything, Click Here: The Folly of Technological Solutionism*. New York: PublicAffairs.
- NAGY F. (2013): Az ellenség-büntetőjogról, a jogállami büntetőjog eróziójáról. *Acta Iuridica et Politica*, 68(17), 1–21. https://acta.bibl.u-szeged.hu/72622/1/juridpol_068_fasc_017.pdf
- NAGY V. (2016): *The Power of Invisibility. Reconstructing Mobility: Roma in an Expanding Europe. (Doctoral dissertation)*. Utrecht: Utrecht University.
- NÉMETH I. (2019): Prevenció, avagy a büntetőjog funkcióváltása. *Jog – Állam – Politika*, 11(2), 127–133. https://epa.oszk.hu/03000/03010/00014/pdf/EPA03010_jog_allam_politika_2019_02_127-133.pdf
- O'MALLEY, P. (2000): Risk societies and the government of crime. In: BROWN, M. – PRATT, J. (eds.): *Dangerous Offenders. Punishment and Social Order*. 1st Edition. London: Routledge, 17–34. <https://doi.org/10.4324/9780203135747>
- O'MALLEY, P. (2010): *Crime and Risk*. London: Sage.
- O'NEILL, M. – LOFTUS, B. (2013): Policing and the Surveillance of the Marginal: Everyday Contexts of Social Control. *Theoretical Criminology*, 17(4), 437–454. <https://doi.org/10.1177/1362480613495084>
- PALÁNKAI T.(2017): Gondolatok a 21. századi kapitalizmusról és a „szociális államról”. Thomas Piketty a Tőke a 21. században c. könyvének inspirációja alapján. *Magyar Tudomány*, 178(1), 34–43. https://epa.oszk.hu/00600/00691/00160/pdf/EPA00691_mtud_2017_01_034-043.pdf

- PERRY, W. L. – MCINNIS, B. – PRICE, C. C. – SMITH, S. – HOLLYWOOD, J. S. (2013): *Predictive Policing. The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations*. Rand Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR200/RR233/RAN_D_RR233.pdf
- POLÁNYI K. (2004): *A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei*. Budapest: Napvilág Kiadó. [Eredeti mű: POLÁNYI, K. (1944): *The Great Transformation: the political and economic origins of our time*. Boston: Beacon Press.]
- PRINS, S. J. – REICH, A. (2018): Can We Avoid Reductionism in Risk Reduction? *Theoretical Criminology*, 22(2), 258–278. <https://doi.org/10.1177/1362480617707948>
- RADZINOWICZ, L. (1965): Ideology and Crime: The Deterministic Position. *Columbia Law Review*, 65(6), 1047–1060. <https://doi.org/10.2307/1120566>
- ROSE, N. (2000): Government and Control. *The British Journal of Criminology*, 40(2), 321–339. <https://www.jstor.org/stable/23638480>
- SCHINKEL, W. (2011): Prepression: The Actuarial Archive and New Technologies of Security. *Theoretical Criminology*, 15(4), 365–380. <https://doi.org/10.1177/13624806-10395366>
- SHARON, T. (2021): Blind-Sided by Privacy? Digital Contact Tracing, the Apple/Google API and Big Tech's Newfound Role as Global Health Policy Makers. *Ethics and Information Technology*, 23(Suppl 1), 45–57. <https://doi.org/10.1007/s10676-020-09547-x>
- SIMON, J. (2011): Review Symposium: Il miglior fabbro (the finer craftsman). *Theoretical Criminology*, 15(2), 223–226. <https://doi.org/10.1177/13624806110150020604>
- SPARKS, R. (2001): Degrees of Estrangement: The Cultural Theory of Risk and Comparative Penology. *Theoretical Criminology*, 5(2): 159–176. <https://doi.org/10.1177/1362480601005002002>
- STAGEMAN, D. L. (2016): *Local Immigration Enforcement Entrepreneurship in the Punishment Marketplace*. Doctoral Dissertation. City University of New York. https://academic-works.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2842&context=gc_etds
- SZIGETI P. (2001): Vázlat a közbiztonság három dimenziójáról: világrendszer–nemzet–állami szint és lokalitás. *Jogtudományi közlöny*, 56(4), 153–161.
- TÓTH M. (2023): Büntetőpolitikánk 10 éve. *Élet és Irodalom*, január 6. <https://www.es.hu/cikk/2023-01-06/toth-mihaly/buntetopolitikank-tiz-eve.html>
- UGWUDIKE, P. (2020): Digital Prediction Technologies in the Justice System: The Implications of a 'Race-neutral' Agenda. *Theoretical Criminology*, 24(3), 482–501. <https://doi.org/10.1177/1362480619896006>
- VALVERDE, M. (2012): Analyzing punishment: Scope and scale. *Theoretical Criminology*, 16(2), 245–253. <https://doi.org/10.1177/1362480612442108>
- VEALE, T. (2020): Metaphor as Sign and Symbol. In: Barnden, J. – Gargett, A. (eds.): *Producing Figurative Expression: Theoretical, Experimental and Practical Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 511–532. <https://doi.org/10.1075/ftl.10.18vea>

- WACQUANT, L. (2009): *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. New York: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822392255>
- WARREN, I. (2021): Foreword. In: ARRIGO, B. A. – SELLERS, B. (eds.): *The Pre-Crime Society: Crime, Culture and Control in the Ultramodern Age*. Bristol: Bristol University Press, xvii–xxvi. <https://doi.org/10.46692/9781529205268.001>
- WELCH, M. (2010): Book Review: Michelle Brown, *The Culture of Punishment: Prison, Society, and Spectacle*. *Theoretical Criminology*, 14(2), 242–244. <https://doi.org/10.1177/13624806100140020504>
- WERTH, R. (2019): Risk and Punishment: The Recent History and Uncertain Future of Actuarial, Algorithmic, and ‘Evidence-Based’ Penal Techniques. *Sociology Compass*, 13(2), e12659. <https://doi.org/10.1111/soc4.12659>
- ZEDNER, L. (2003): The concept of security: an agenda for comparative analysis. *Legal Studies*, 23(1), 153–175. <https://doi.org/10.1111/j.1748-121X.2003.tb00209.x>
- ZEDNER, L. (2007): Pre-Crime and Post-Criminology? *Theoretical Criminology*, 11(2), 261–281. <https://doi.org/10.1177/1362480607075851>